

JEDANAESTI FESTIVAL
DUHOVNE POEZIJE I MUZIKE
"PLIVSKE OMAHE"

Jajce, 03. - 14. maja 2017. godine

Datum:
11. maj 2017. godine

Vrijeme:
17,30

Mjesto:
Dom kulture, Jajce

Tema:

MORALNA KRIZA - MORALNA DILEMA
(izdvojeni dijelovi)

Mustafa Cerić
Reisu-l-ulema (1993-2012)

I

Pitali su oca algebre Musa Al-Khawārizmija, kako bi matematički ocijenio čovjeka, a on je skromno odgovorio:

- A - ako je čovjek pošten i moralan, to je = 1;
B - ako je još i šarmantan, dodamo jednu nulu, i to je = 10;
C - ako je još i bogat, dodamo još jednu nulu, i to je = 100;
D - ako je i plemenitog roda, dodamo još jednu nulu, pa je = 1000.
Ako vrijednost morala (broj 1) kod tog čovjeka nestane,
ostanu samo nule, koje su bezvrijedne¹.

II

ŠTA ZNAČI MORALNA KRIZA?

U zadnje vrijeme čuju se javne ocjene da je danas naše društvo u "dubokoj moralnoj krizi". Neki smatraju da je, zapravo, moralna kriza uzrok i političke i ekonomске kriz ne samo kod nas, već i u svijetu. Ako je to tako, a očito da jeste, onda to znači da sve dok traje moralna kriza, trajat će i politička i ekonomска kriza u nas i u svijetu. Zbog toga, valja nam početi iz početka. Valja nam se zapitati šta je to moralna kriza?

Moralna kriza može da znači potpuno ili djelimično urušavanje sistema moralnih vrijednosti, s jedne strane, i potpuni ili djelimični nestanak ili nedostatak povjerenja u društvu, s druge strane.

Naravno, da bi se nešto urušilo, treba da postoji. Kad je riječ o moralu, to znači da postoje određeni moralni standardi, određene moralne norme, koje se urušavaju ili ih neko narušava. Moralne norme se urušavaju ako ih niko ne održava ili ih neko namjerno narušava u namjeri da ustanovi neke nove, drugačije, moralne norme, koje odstupaju od uobičajenih. Tu, dakle, nastaje moralna kriza: narušavanjem postojećeg moralnog sistema, koji ne mora biti ni bolji ni lošiji od prethodnog, ali je

¹ Muhammed ibn Musa al-Khawārizmī (780-850), latinizirani Algoritmī, bio je perzijski matematičar, astronom, geografičar u vrijeme abbasidskog *Hilāfeta*, jedan od znanstvenika u *Betu-l-hikmeh* ("Kuća mudrosti") u Bagdadu. U 12. stoljeću latinski prijevod njegovog djela o indijskim brojevima uveo je decimalni pozicioni sistem brojeva u zapadni svijet. Al-Khawāizmijevo djelo: *Al-kitāb al-mukhtaṣar fī ḥisāb al-ğabr wa ’l-muqābala*; latinski: *Liber Algebræ et Almucabola*, ("Sažeta knjiga o kalkulaciji putem zbrajanja i balansiranja"), predstavlja prvo sistematicno rješenje lineranih i kvadratnih jednačina. On se smatra ocem algebre. Napravio je reviziju Ptolomejske geografije i pisao je o astronomiji i astrologiji. Riječ "Algebra" izvedena je iz arapske riječi *al-džibr*, a to je jedna od operacija koju je al-Khawāizmī koristio da bi riješio kvadratne jednačine. Pojmovi algorizam i algoritam su izvedeni od Algoritmī, latinskog oblika Al-Khawāizminog imena.

on nov i nepoznat i zato nije opće prihvatljiv. A kad dođe do podjele u društvo oko moralnih standarda i moralnih normi, onda nastaje kriza morala, koja uzrokuje političku krizu, iz koje nastaje ekomska kriza.

No, problem današnjice nije samo u narušavanju postojećeg ili uobičajenog sistema moralnih vrijednosti. Toga je uvijek bilo u svim vremenima i u svim generacijama. Urušavali su se ili narušavali su se stari i ustanovljavani novi moralni standardi društva. Ali, oni su bili moralni standardi, koji su utjecali na kakvu takvu moralnu svijest i savjest društva. O pitanju ukidanja starih i uspostave novih moralnih vrijednosti filozofi su vodili velike rasprave kroz cijelu povijest. Moralni problem današnjice je, međutim, mnogo veći i opsaniji od toga. Naime, danas je moralno stanje u svijetu takvo da se nema šta urušiti ili narušiti u moralnom smislu, jer ne postoje moralni standardi, nema moralnog koda, koji obavezuje moralno ponašanje čovjeka.

III ŠTA ZNAČI MORALNA DILEMA?

Moralna dilema je kompleksana situacija u kojoj se očituje mentalni konflikt između moralnih imperativa, u kojem ako se pokori jednom, krši se drugi!

IV KAKVA JE RAZLIKA IZMEĐU MORALNE KRIZE I MORALNE DILEME?

Moralna kriza je odustajanje od ili zanemarivanje ustanovljenih moralnih vrijednosti, a moralna dilema je prihvatanje ili poštivanje moralnih vrijednosti, ali kod osobe postoji dilema, koji od tih moralnih vrijednosti je u datoj situaciji važniji na principu izbora većeg dobra ili manjeg zla. Ovo pitanje je pitanje teorije vrijednosti ili aksiologija (grč. ἄξιος, *aksios* – vrijedan; *logos* – nauka).

V ŠTA JE MORALNA KRIZA NAŠEG VREMENA?

Moralna kriza našeg vremena je moralna gluhotijemost. Duša postaje sve više gluha i nijema u odnosu na nemoral u našem društву. Sve više je onih koji gube vjeru u istinu i pravdu; sve više je onih koji nisu u stanju da prave razliku između dobra i zla; sve više je onih koji nemaju osjećaj za ono što je moralno dobro i i onog što je moralno zlo. Ljudi postaju ravnodušni ili indiferentni prema dobro, kao i prema zлу. U islamskoj tradiciji to stanje naziva se najslabijom vjerom. Žak Pol Sartre je razvio tezu o "lošoj vjeri". To je, po Sartru, stanje kada se za nekog može reći da svjesno i uporno obmanjuje samoga sebe. U islamu "najslabija vjera" je stanje kada se za

nekoga može reći da ga vjera ne potiče da čini moralno dobro. Važno je da znamo razliku između "moralnog dobra" i "prirodnog dobra". Moralno dobro je moralno ponašanje ospbe, a prirodno dobro je materijalno dobro. Kad kažemo da je "Hasan dobra osoba", mi ističemo moralno dobro, a kad kažemo "Hasan pravi dobру hranu", onda je to prirodno dobro.

VI

ŠTA JE MORALNA DILEMA NAŠEG VREMENA?

Mnogo je danas moralnih dilema, ali najteže ili najopasnije su moralne dileme oko spasa ili nestanku svijeta, oko čiste ili zagadene prirodne okoline, oko zdrave organske ili bolesne kemijske hrane, oko presitih i pregladnih ljudi u svijetu, oko prava nerođenog djeteta na život ili smrt, oko čednosti ili bestidnosti, oko obiteljskog ili neobiteljskog života, oko posnosti ili hedonizma, oko pobožnost ili bezbožnost, oko čiste vjere ili čiste dogne, oko ljubavi i mržnje, oko mira i rata, oko sloge ili svade, oko raja ili pakla, oko istine ili laži, oko prava ili sile, oko znanosti ili mitologije, oko slobode ili ropstva, oko Božanskog ili slučajnog, oko porijekla od Boga ili porijekla od majmuna, oko smisla ili besmisla ljudskog života...

VII

KOJI SU UZROCI MORALNE KRIZE DANAS U SVIJETU?

- i) Kriza humanizma
- ii) Vladavina sile umjesto vladavine prava
 - iii) Pohlepa put do uspjeha
 - iv) Hipokrizija kao vještina
- v) Iskrenost se tumači kao naivnost
 - vi) Dobrota se smatra kao slabost
- vii) Tolerancija se predstavlja kao poraz
- viii) Isključivost se cjeni kao nacionalni ponos

KOJE SU POSLJEDICE MORALNE KRIZE DANAS U SVIJETU?

- i) Opća nesigurnost
- ii) Nasilje i terorizam
- iii) Politički radikalizam
 - iv) Ratna retorika
- v) Rasna, vjerska i nacionalna netrpeljivost
 - vi) Ksenofobija
 - vii) Islamofobija

VIII

VAŽNA PITANJA?

- i) U krizi ljudi traže utočište u vjeri
- ii) Kako vjera može biti lijek?
- iii) Jesu li teolozi dorasli svojoj moralnoj misiji?
- iv) Ko je danas dostojan moralne obnove svijeta?
- v) Ko su danas nasljednici Božjih vijesnika vjere i morala u svijetu?

IX

KAKO DO UNIVEERZALNIH MORALNIH VRIJEDNOSTI?

- i) Bez univerzalnih moralnih načela nema univerzalnog prava
- ii) Univerzalni moralni kodeks je jedini način za spas čovječanstva
- iii) Nuhova lađa spasa je univerzalni moralni kodeks - istina, pravda, suživot i tolerancija

X

ISLAM JE VJERA I MORAL

- i) Nema vjere bez morala
- ii) Muslimani su dužni da budu moralni studenti i učitelji
- iii) Muslimani moraju naći rješenje za moralnu krizu
- iv) Nema islama bez morala

XI

Svako doba ima svoje moralne izazove. Karakter tih moralnih izazova može biti znak duha dotičnog vremena. Nužno je da definiramo današnju moralnu krizu u našem društvu, koja je očita jer svi osjećamo i gledamo da se sistem moralnih vrijednosti u našem društvu urušava ako nije već urušen. Ali, šta je priroda ove krizi i kako da je sažmem? Šta ta "moralna kriza" znači i koji su njeni predznaci ili znakovi? Koliko je kriza duboka i dokle dopire? Moramo tražiti odgovore na ova primjetanja! Moramo o svemu ovome razgovarati. Moramo se pitati koliko smo svjesni težine moralnih dilema (mi u Bosni možemo reći "političkih dilema"), koje zahtjevaju ogroman napora da se izabere "veće dobro" ili "manje zlo". Tu vrstu moralnih dilema, tj., ("političkih dilema"), nijedan pojedinac ne može sam riješiti. Za rješavanje tih bosanskih moralnih dilema, ("bosanskih političkih dilema") moraju se uključiti najzdraviji mozgovi našeg naroda, najiskusniji umovi naše nacije, najhrabriji duh naše vjere, najdosljedniji likovi naše domovine... Je li moguće da međusobno moralno razgovaramo radi toga da se politički složimo oko minimuma za naš opstanak i ostanak ovdje i sada? Je li i to jedna vrsta naše "moralne dileme", kao dijela naše ukupne "moralne krize" da nismo u stanju da međusobno moralno razgovaramo i politički se složimo oko zajedničkog imenitelja za sve koji su se rodili,

koji rastu, koji su odrasli, koji su obitelj zaimali, koji su se zavjetovali da im je ovo dom, domovina i država Bosna i Hercegovina od Save do Neretve i od Drine do Une? Naravno, biti moralan ili nemoralan, ili amoralan, tj., moralnio neotralan ili indiferentan, je osobni isbor svake osobe, ali i mnogo više od toga je da se zna šta je to što se smatra moralnim? A najbitnije je ko je taj koji odlučuje šta je u društvu moralno a šta nemoralno? Odnosno ko je taj koji promovira logiku amoralnog, moralnio nezainteresanog u našem društvu?

XII

MORALNE MUDROSTI

*Ljudi su nerazumni, nelogični i sebični.
Pa ipak, voli ih!*

*Ako radiš dobro, ljudi te mogu optužiti da imaš sebične motive za to.
Pa ipak, ti radi dobro!*

*Ako si uspješan, možeš pridobiti lažne prijatelje i istinske neprijatelje.
Pa ipak, ti budi uspješan!*

*Dobro koje činiš danas može biti sutra zaboravljeni.
Pa ipak, ti čini dobro!*

*Poštenje i otvorenost čini te ranjivim.
Pa ipak, ti budi pošten i otvoren!*

*Ono što si gradio godinama može biti srušeno preko noći.
Pa ipak, ti gradi!*

*Ljudi koji zaista trebaju pomoći mogu te napasti ako im pomogneš.
Pa ipak, ti im pomozi!*

*Podariš svijetu najbolje što imaš i možeš biti povrijedjen.
Pa ipak, ti podari svijetu najbolje što imaš!*